

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, סמדר שאול

כרך 7 גיליון 1, ינואר 2019

תוכן העניינים

- 3 "העם רוצה להפיל את המשטר": ההפגנות בסודאן נגד משטר בשיר.....
- 6 מלחמת אזרחים? – השסע בין פת"ח לחמאס בראי הרשתות.....
- 9 "אירוסין רוחניים": נשים איראניות המתארסות לחללי מלחמה.....

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע"ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון ינואר של ביהייב. בראשית הגיליון נדון בהפגנות ההמוניות המתקיימות ברחבי סודאן מאמצע דצמבר האחרון נגד משטר עומר אל-בשיר, ומצטיירות כסכנה המוחשית ביותר ליציבות שלטונו מזה שלושה עשורים; נמשיך בסקירת הסכסוך המתמשך בין תנועת הפת"ח לתנועת החמאס המוביל להתכתשויות פומביות, כולל במרחב הרשתי, בין פעילי ותומכי התנועות ולקריאות לתושבי רצועת עזה לצאת במרי אזרחי כנגד שלטון חמאס, המעוררים חשש ציבורי מפני הידרדרות המצב לכדי מלחמת אזרחים; ונסיים בהצגת תופעה לא שגרתית המתרחשת באיראן מזה מספר שנים במסגרתה מתארסות צעירות איראניות לחללים ממלחמת איראן-עיראק ומהמערכה הצבאית שמנהלת איראן בשנים האחרונות בסוריה ובעיראק, המצטיירת בעיני מתנגדי המשטר כתוצר לוואי של אתוס ההקרבה שמטפחת הרפובליקה האסלאמית.

קריאה מהנה!

“העם רוצה להפיל את המשטר”: ההפגנות בסודאן נגד משטר בשיר

ד"ר חיים קורן¹ ואדם הופמן

מאמצע דצמבר האחרון מתקיימות בסודאן הפגנות המוניות בערים רבות נגד משטרו האוטוריטרי ארוך השנים של עומר אל-בשיר. המשטר הסודאני פועל לדיכוי המחאה ביד קשה, שלא צלח עד כה. המחאה התרחבה למרחב הרשתי וגולשים רבים מפיצים תמונות וסרטונים של מפגינים הקוראים להפלת המשטר ולהמשך המחאות ההמוניות. נראה כי השיח הציבורי מאחד את המפגינים הרבים נגד המשטר, מסייע להפצת המחאה לערים נוספות ברחבי המדינה ומוביל לתגובות סולידריות גם מחוץ לסודאן. אף שבשיר עדיין אווזו בשלטון, ההערכה היא שההפגנות ההמוניות מסכנות לראשונה את יציבות משטרו, מזה כשלושה עשורים.

גרפיטי של דיוקן בשיר ומתחתיו הכיתוב

“הסתלק”. מקור: טוויטר

עומר אל-בשיר עלה לשלטון בסודאן לאחר שחולל הפיכה צבאית במדינה ב-1989 והודות לתמיכה לה זכה מצד הפוליטיקאי האסלאמיסט חסן אל-תוראבי (שמת ב-2016), שהוביל לאסלאמיזציה של מערכות המדינה ואימוץ חוקי השריעה החל משנות השבעים. ברקע לעלייתו של אל-בשיר לשלטון, מלחמת אזרחים ארוכת שנים שהתחוללה בסודאן מאז 1955 בין האזרחים הערבים-מוסלמים בצפון המדינה ההגמוני לבין אזרחי דרום המדינה, ברובם נוצרים אפריקאים ממוצא אנמיסטי, שנחשבו למקופחים יותר. מלחמת האזרחים שנמשכה לאחר עלייתו לשלטון של אל-בשיר, גבתה את חייהם של שני מיליון בני אדם וגרמה לפציעתם של שלושה מיליון ולארבעה מיליון פליטים, הסתיימה רק ב-2005 והותירה חותם בל יימחה על החברה הסודאנית.²

מאז שתפס אל-בשיר את השלטון, פרצו מפעם לפעם מחאות נגד משטרו, שהתגברו מאז 2011 וכוללות שביתות סטודנטים באוניברסיטאות, שביתות רופאים והפגנות כנגד העלאת מחירים. הטיב לתאר זאת אמג'ד פריד אל-טייב, רופא ופעיל זכויות אדם סודאני, כשהצהיר שהמאבק הפוליטי נגד הדיקטטורה של המשטר האסלאמי של בשיר “מעולם לא הפסיק [אף לא] ליום אחד”.³ חרף ההפגנות, נראה כי שלטון בשיר

נותר יציב – הוא הצליח להחזיק בשלטון זמן רב יותר מכל שליט ערבי באזור והאופוזיציה לא אתגרה את שלטונו באופן משמעותי.⁴

ואולם דומה שמגמה זו החלה להשתנות באמצע דצמבר האחרון עם פרוץ הפגנות המוניות במספר ערים ברחבי סודאן. ההפגנות החלו ב-19 בדצמבר בעיר עטברה והתפשטו לערים ועיירות נוספות בסודאן כולל גדריף, ואד מדני, פורט סודאן, דונגולה, אל-עביד, אל-פאשר, ח'רטום ואומדורמאן. ההפגנות תואמו ואורגנו במידה רבה באמצעות הרשתות החברתיות כאשר אקטיביסטים סודאנים קראו לגולשים להפגין נגד המשטר באמצעות הפצת תיוגים בערבית ובאנגלית ובהם "ערי סודאן מתקוממות" (#مدن_السودان_تنتفض), "סודאן מתקוממת" (#السودان_ينتفض), "הפגנות סודאן" (#SudanProtests), "התקוממות סודאן" (#SudanUprising), "מהפכת סודאן" (#Sudan_revolution) ו"מרידות סודאן" (#Sudan_Revolts). תגיות אלו שותפו על-ידי משתמשים רבים והפכו בשל כך לתיוגים המובילים ברשת טוויטר, מה שהוביל להעלאת תשומת לב והמודעות למחאה נגד בשיר גם מחוץ לסודאן.

ההפגנות שהחלו על רקע כלכלי, לאחר שמשטר בשיר החליט לשלש את מחירי הלחם, הפכו עד מהרה למחאה ישירה נגד המשטר תחת הסיסמה "העם רוצה להפיל את המשטר",⁵ המזוהה בשיח הערבי עם התקוממויות "האביב הערבי" שפרצו ב-2011-2010 במצרים ובמדינות נוספות. ציוצים וסרטונים רבים המציגים סיסמה זו הופצו במרחב הרשתי וזכו לאלפי צפיות.⁶ המפגינים אף קראו במפורש להסתלקות בשיר מהשלטון, תחת הסיסמה: "תסגט בס" ("פשוט הסתלק" בסלנג ערבי סודאני), שהפכה אף היא לתיוג מרכזי שקודם על-ידי אקטיביסטים סודאנים (#تسقط_بس). ציוצים רבים שקודמו תחת תיוג זה הציגו תמונות מתוך הפגנות רבות משתתפים במקומות שונים בסודאן ושל עימותים בין מפגינים לכוחות הביטחון במדינה.⁷ בכרזה שזכתה למאות ציוצים מחדש וסימוני "לייק", יצרו את הסיסמה "תסגט בס" מפחיות ריקות של גז מדמיע שנורו בידי המשטרה הסודאנית לעבר המפגינים.⁸ בציוץ אחר הוצג גרפיטי של דיוקן בשיר ומתחתיו הכיתוב "הסתלק" (ראה תמונה), שתואר כ"סמל המהפכה".⁹

ציוץ התמיכה בהפגנות בסודאן של פעילת זכויות האדם וכלת פרס נובל לשלום לשנת 2011, תוכל כרמאן, מתוך טוויטר

המחאה זכתה לביטויי סולידריות גם מחוץ לסודאן. דוגמה לכך במפגן תמיכה שקיימה קבוצה של פליטים סודאנים בצרפת על רקע מגדל אייפל,¹⁰ לצד סרטונים שהציגו מפגני תמיכה בלונדון.¹¹ תוכל כרמאן, פעילה למען זכויות אדם ממוצא תימני וכלת פרס נובל לשלום לשנת 2011, שיתפה בחשבון הטוויטר שלה תמונות מתוך ההפגנות והביעה תמיכה בדרישת המפגינים להפלת משטר בשיר "המושחת, הכושל והרודני" כהגדרתה.¹²

המשטר הסודאני פועל לדיכוי ההפגנות ביד קשה. לטענת ארגון Human Rights Watch, כוחות הביטחון הסודאנים השתמשו באש חיה, כדורי גומי וגז מדמיע כלפי המפגינים ועצרו מאות מהם, כולל עיתונאים, רופאים, אקדמאים וחברי מפלגות אופוזיציה.¹³ אישוש לכך התקבל בסרטון שהופץ בפייסבוק ובו נראה ירי של כוחות הביטחון הסודאנים לעבר מפגינים לא חמושים.¹⁴ בנוסף לשימוש בכוח פיזי, החליט המשטר לחסום בסוף דצמבר את הגישה

לשירותי מדיה חברתית, ובכלל זה פייסבוק, טוויטר ווואטסאפ. בשל החסימה, הגישה ליישומים אלו התאפשרה רק באמצעות חיבור לרשת פרטית וירטואלית (VPN).¹⁵

ההפגנות ההמוניות בסודאן מזכירות את התקוממויות "האביב הערבי" שפרצו כנגד משטרים אוטוריטריים במזרח התיכון בשני היבטים מרכזיים. ההיבט הראשון הוא היקף ועוצמת ההפגנות. אלו מתקיימות במספר מוקדים במדינה ובקרב כלל שכבות האוכלוסייה, תוך שימוש בסיסמה "העם דורש להפיל את המשטר" המסמלת בעיני רבים – חוקרים ואקטיביסטים מהמזרח התיכון – את הרוח המהפכנית שליוותה את אירועי "האביב הערבי". ההיבט השני הוא השימוש הנרחב שנעשה ברשתות החברתיות לתיאום ההפגנות והעלאת המודעות לאירועים בסודאן ברחבי העולם. אף שמאז "האביב הערבי" משטרים אוטוריטריים רבים – כולל במזרח התיכון – רכשו מיומנויות להגבלת הפוטנציאל הטמון ברשתות החברתיות לקידום מחאה והתארגנויות פוליטיות, מראה השיח הרשתי במחאה הנוכחית בסודאן שהפלטפורמה הרשתית

נותרה אמצעי יעיל למטרות מסוג זה. נכון לכתיבת שורות אלו, בשיר עדיין משמש כשליט סודאן, והוא אף יצא לביקורים מדיניים בקטר¹⁶ ובמצרים¹⁷ שנראה כי נועדו לשדר "עסקים כרגיל" ואולי אף לגייס תמיכה מצד המשטרים הקטרי והמצרי בהמשך שלטונו. עם זאת, ההפגנות ההמוניות ממשיכות להתקיים ואף מתרחבות ומתעצמות, ומהוות את האתגר המשמעותי ביותר עד כה לשלטונו ארוך השנים של בשיר.

מלחמת אזרחים? – השסע בין פת"ח לחמאס בראי הרשתות

ד"ר מיכאל ברק

הכרזתו של מחמוד עבאס, נשיא הרשות הפלסטינית, על פירוק המועצה המחוקקת בחודש דצמבר האחרון ומנגד הכרזת חמאס על אי-הלגיטימיות של נשיאותו, ליבתה באופן משמעותי את השיח המתלהם בין תנועת פת"ח לתנועת החמאס שבא לידי ביטוי גם במרחב הרשתי. לצד ההתנצחויות בין התנועות, חושף השיח הרשתי מורת רוח גוברת בקרב אזרחים פלסטינים ברצועת עזה ובגדה המערבית מהעדר רצון ויכולת אמתית מצד התנועות להשיג אחדות לאומית, בצד חשש כבד מהידרדרות המצב לכדי סכסוך דמים ומכך שהשסע משחק לידיה של ישראל.

באוקטובר 2017 חתמו פת"ח וחמאס על הסכם פיוס, עשור לאחר השתלטות חמאס על רצועת עזה. עם זאת, היחסים בין שני הצדדים נותרו מתוחים ומלווים בחשדנות הדדית. תרמו לכך שורת הסנקציות שהמשיך להטיל מאז מחמוד עבאס על חמאס מתוך רצון לחזק את מעמדה השלטוני של הרשות ברצועת עזה. כך הוא נמנע מהעברת משכורות לפקידות הממשלתית ברצועת עזה והפחתת התשלום עבור החשמל שעליהן הורה עוד באפריל 2017. השיא התבטא בהוראתו בפירוק המועצה המחוקקת שבה מחזיק חמאס שני שלישי מושבים. חמאס מצדה נקטה בצעדים מתריסים משלה כנגד הרשות, כגון מעצר מאות אנשי פת"ח ברצועת עזה (לצד מעצר אנשי חמאס בגדה בידי הרשות), התנגדות התנועה לציון יום השנה ה-54 להקמת פת"ח ושליחת הלגיטימיות של עבאס כנשיא.

השסע בין התנועות מקבל ביטוי נרחב ברשתות החברתיות. דוגמה לכך בפוסט שהעלה מחמוד אל-חבש, יועצו של מחמוד עבאס לענייני דת, בחשבון הטוויטר שלו ובו טען כי חמאס "חטפה" את רצועת עזה וגרמה להגירתם של רבים מהצעירים "הבורחים מהמציאות שיצרה חמאס".¹⁸ חוסין אל-שיח', בכיר נוסף בפת"ח, האשים את חמאס בקידום תכנית "עסקת המאה" (תוכנית השלום שמתכוון הנשיא טראמפ להציע לפתרון הסכסוך הישראלי-הפלסטיני), בהכשלת הסכם הפיוס, בהנצחת מצב הפירוד בין הגדה לעזה ובכוונה להקים אמירות אסלאמית בעזה. אל-שיח' הדגיש כי הרשות פועלת להגן על אנשי פת"ח ברצועה מפני דיכוי חמאס.

נוכח זאת ובשל פרובוקציות אחרות של חמאס טען אל-שיח' כי הוועדה המרכזית של תנועת פת"ח החליטה להפסיק את המגעים עם חמאס וכי מאמציה של מצרים להשגת פיוס נדונו לכישלון.¹⁹ לצד זאת, ניכרו אף ניסיונות מצד אישי פת"ח להשפיע על תושבי הרצועה לצאת במרי אזרחי שיוביל להפלת שלטון חמאס בעזה. מחמוד אל-חבש קרא לדוגמה לתושבי הרצועה לצאת ולהתעמת עם "ההפיכה של האחים המוסלמים" בעזה.²⁰

קריקטורה שהעלו אנשי פת"ח בגנות מעצריה של חמאס את אנשי פת"ח ברצועה תחת הכותרת "עזות המצח של חמאס", מתוך פייסבוק

גולשים פלסטינים בגדה ובתפוצות מתחו אף הם ביקורת קשה על חמאס וקראו להחלפת השלטון בעזה. ואיל מוסא, פעיל פלסטיני בולט ברשתות הנהנה מכ-100 אלף עוקבים בפייסבוק, מעלה באופן תדיר סרטונים בגנות חמאס. כך, לדוגמה, ציין מוסא כי חמאס הפכה לארגון טרור החותר תחת

הרשות ברמאללה והאחדות הלאומית.²¹ בסרטון אחר, מתאר מוסא את חמאס כארגון מאפיה הגונב מיליוני דולרים מדי שנה הודות לסחר שהוא מנהל בחשמל ובדלק, בגביית מסים מסיגריות ומכספי סיוע של מדינות דוגמת קטר המתועלים, לדבריו, לטובת אנשי חמאס במקום לרווחת תושבי עזה. בפוסט הדגיש מוסא כי המצב הוא בלתי נסבל ואף הוא הציע לתושבי עזה לגלות תושייה ולצאת במרי אזרחי נגד הנהגת חמאס.²²

גולשים אחרים הצביעו על אופייה ההפכפך של חמאס. כך לדוגמה הציגו הגולשים את התנגדותו של מחמוד אל-זהאר, מבכירי חמאס ואנשי הקו הנוקשה הפרו-איראני, לכינון שביתת נשק עם ישראל משנת 2002 לעומת תמיכתו בשמירה על שביתת נשק עם ישראל באוגוסט האחרון בטענה כי מדובר בחובה לאומית, דתית ומוסרית.²³ היו שתהו לגבי הישגי חמאס, ודוגמה לכך הציג בשאלה רטורית אחד הגולשים: "אילו הישגים השיג חמאס לטובת הסוגיה הפלסטינית, האם הוא שחרר פיסת אדמה? האם הוא תרם למערכת החינוך? כמובן שלא". גולשים סעודים שהצטרפו אף הם לביקורת האשימו את חברי חמאס בניהול "חיי

נועם בארמונות" בשעה שאזרחי רצועת עזה רעבים לפת לחם, תוך התעלמות מטובת מולדתם ומטובת האזרח.²⁴

מנגד, מתחו תומכי חמאס ביקורת על התנהלות מחמוד עבאס. פלסטינים תושבי עזה הדגישו כי פירוק המועצה המחוקקת מעמיק את הרס מערכת הממשל הפלסטינית, מעצים את הפירוד והשסע הפנימי ומפריד את הגדה מעזה.²⁵ ביטוי לכך התקבל בדברים שכתב פלסטיני המתגורר כיום בקטר ובהם התייחס לפירוק המועצה המחוקקת כאל פשע מדיני וטען שאין לתת יד להפיכת הרשות ל"מדינה של איש אחד".²⁶ אחרים האשימו את עבאס בבגידה תוך שימוש בטענה המוכרת של חמאס ותומכיה נגד שיתוף פעולה עם מנגנוני הביטחון הישראלי, כמו גם ברקימת תכנית לחולל מרי אזרחי בעזה שיוביל להפלת שלטון חמאס.²⁷ פלסטיני תושב עזה ציין כי ההתלהמות של אבו מאזן מבטאת בלבול ותבוסתנות שהינם סימפטום לקץ שלטונו.²⁸ גולש אחר מעזה ציין כי הסיבה המרכזית לכל הבעיות ואי השגת הפיוס קשורה בהפסקת תשלום המשכורות וכי מדובר במציאות מסוכנת המשפיעה על הילדים, ובסופו של דבר, משרתת את הכיבוש.²⁹ גולשים נוספים תמכו בעמדה זו והשיקו את התיוגים: "המשכורת היא זכות", "מונע המשכורות הוא מרגל", ו"אבו מאזן איבד את הכשירות".³⁰

פוסט שפרסם ראש לשכת ההסברה בתנועת פת"ח המציג תיעוד תכתובת שניהל עם דובר חמאס שבה הביעו השניים נכונות לשים קץ לחילופי האשמות באופן פומבי, מתוך פייסבוק

לצד קולות ההתלהמות בלטו קולות שהביעו רצון להפסיק את ההתכתשויות הבלתי נגמרות בין התנועות ולחתור לאחדות לאומית, הן מקרב בכירי התנועות והן מקרב תושבי הגדה ורצועת עזה. דוגמה לכך בדברים שכתב מניר אל-ג'אעיוב, ראש לשכת ההסברה בתנועת פת"ח, בחשבון הפייסבוק שלו ולפיהם הוא נחוש לשים קץ ליחסים הקלוקלים בין התנועות "זאת בשל כבוד לשהידים, האסירים והפצועים וכדי לשמור על כבוד עמנו מול העולם.. מספיק, די!! אם חמאס ופת"ח ייחשבו לבוגדים אז מה ישאר לעמנו?!! [...]", והדגיש כי מגמה זו משרתת את הכיבוש.³¹ חסאם בדראן, דובר חמאס בגדה, הביע תמיכה בעמדה זו במסר ששלח לחשבון הוואטסאפ של אל-ג'אעיוב (ראו תמונה).³²

גולשים פלסטינים ברמאללה ובעזה בירכו על עמדות השניים, אך היו שטענו כי הדבר איננו ישים.³³ גולש

מחברון הדגיש כי שתי התנועות עסוקות במלחמות אגו ובמאבקי כוח תוך התעלמות מרצון האזרח הפשוט, ובמקום זאת ראוי שתקדשנה משאבים לביעור נגע השחיתות. לראייתו, הפתרון טמון בהקמת ועדה ניטרלית שתפעל לאחדות ובה ישתתפו נציגים מהעם, או בקביעת מועד בחירות לנשיאות ולמועצה הלאומית בפיקוח העם.³⁴ מחסן אל-אפרנג'י, איש תקשורת בכיר בעזה, ציין כי המצב נפיץ ומסוכן "לא בגלל הפסקת [תשלום] משכורות או שבירת מצלמות, אלא בשל רמת האיבה, השנאה, ההסתה והתרחבות תחלואי החברה באופן מתמיד". הגולשים הסכימו עם דבריו והזהירו מפני התדרדרות למלחמת אזרחים פלסטינית.³⁵

השיח הרשתי מבטא שסע עמוק בין פת"ח לחמאס ומצביע על עומקו של קו השבר בחברה הפלסטינית. מחד גיסא, ניכר שהרשות משקיעה מאמץ בהבערת השטח ברצועה על ידי עידוד תושביה לצאת במרי אזרחי נגד הנהגת חמאס וכי אבו מאזן נחוש טרם סיום תפקידו כיו"ר הרשות "ללכת עד הסוף" ולקבוע את מעמדה של הרשות כנציגה הלגיטימית היחידה של הפלסטינים. מאידך גיסא, תומכי חמאס אינם מביעים נכונות לוותר על השליטה על הרצועה ומטילים על אבו מאזן אחריות לגורל התושבים ברצועה. תושבי הגדה והרצועה המודעים להתחרותם של שני הצדדים בעמדותיהם חושפים בשיח הרשתי הלך רוח המשקף חשש עמוק כי המשך מגמה זו יוביל למלחמת אחים שתשחק אך ורק לידיה של ישראל.

"אירוסין רוחניים": נשים איראניות המתארסות לחללי מלחמה

ד"ר רז צימט

בשבועות האחרונים התפרסמו ברשתות החברתיות באיראן מספר דיווחים אודות נשים איראניות, חלקן חברות בסיג', המיליציה העממית של משמרות המהפכה, המכריזות על אירוסיהן לחללים (שהידים) איראנים שנהרגו במלחמת איראן-עיראק או במערכה הצבאית שמנהלת איראן בשנים האחרונות בסוריה ובעיראק. העדויות בעניין זה עוררו שיח נרחב המעיד על עוצמת הרגישות הציבורית לנושא החללים ועל מרכזיותו בתודעה הקולקטיבית האיראנית.

השיח סביב התופעה החל בראשית חודש נובמבר האחרון בעקבות ציוץ של העיתונאי בהנאם קוליפור, עורך אתר האופוזיציה "דיגרבאן". בציוץ שהפיץ בחשבונו האישי, טען קוליפור כי מזה מספר שנים ש"נשות חזבאללה" [הכוונה לנשים אדוקות המזוהות עם המשטר האיראני] פוקדות את חלקת החללים בבית הקברות "בהשת זהרא" שבדרום טהראן ובחורות את אחד מהחללים הקבורים שעימו הן מקיימות "קשר שמיימי", כלומר מתארסות לו.³⁶

נשים איראניות בבית קברות צבאי, מתוך: טוויטר

בתוך זמן קצר החלו להופיע ברשתות החברתיות עדויות נוספות התומכות בטענתו של קוליפור. בציוץ שפרסמה גולשת איראנית בחשבון הטוויטר שלה, הופיעה תמונתו של לוחם איראני שאותו כינתה "החלל שלי". הגולשת שאלה האם ישנן נשים נוספות שפיתחו "חברות" עם חללים ועודדה אותן לפרסם את תמונותיהם ברשת. בתגובה לכך, פרסמו עשרות נשים תמונות ופרטים של

"אהוביהן החללים".³⁷ כחודש מאוחר יותר פרסם גולש בשם מהראן מוחמדי, המזהה עצמו כ"פעיל פוליטי" מאספהאן, ציוץ בו סיפר על פגישה מקרית עם צעירה בבית קברות צבאי. כאשר שאל את הצעירה מה הקשר שלה ללוחם שעל קברו ישבה, היא השיבה לו שהיא ארוסתו. הוא הופתע מכך וטען בפניה כי המת לא היה מאורס. בתגובה ענתה לו הצעירה כי היא משתייכת לקבוצה של נשות בסיג' המתארסות לחללים על מנת לקיים עימם "קשר רוחני".³⁸

פרסום העדויות בעניין זה עורר תגובות סוערות ברשתות החברתיות. רוב הגולשים הביעו תדהמה וזעזוע לנוכח התופעה, הגם שחלקם הטילו ספק באמינות הדיווחים. גולשים רבים הציגו את הנשים המתארסות לחללים כ"חולות נפש" הסובלות מנקרופיליה, פטישיזם וסטיות אחרות.³⁹ אחרים פרסמו תגובות לעגניות, למשל ביחס ליכולתן של נשים אלה להיכנס להיריון מאהובן המת. אחד הגולשים שאל בציניות האם הוא רשאי כגבר מוסלמי לשאת ארבע חללות לנשים ולזכות בתמיכה כספית מצד קרן החלל האיראנית המסייעת למשפחות של חללי מלחמה.⁴⁰ גם גולשים שחשו הזדהות עם כאבן של הנשים אשר העידו על קשריהן המיוחדים עם החללים, הביעו הסתייגות מדרך פעולתן בטענה שהיא פוגעת בכבוד החללים ואינה עולה בקנה אחד עם עקרונות האסלאם. אחד הגולשים טען כי יש דרכים טובות יותר להחיות את זכר המתים וכי באופן בו נוהגות הנשים יש משום הגחכת העניין.⁴¹

בקרב גולשים המזוהים כמתנגדי המשטר האיראני הוצגה התופעה כביטוי למשבר המוסרי והערכי ממנו סובלת הרפובליקה האסלאמית בהנהגת אנשי הדת הקיצוניים. באחת התגובות נכתב כי זוהי התוצאה של מדיניות הרפובליקה האסלאמית המפיצה תרבות של "אהבת המוות" והקרבה על חשבון חייהם של מיליוני חפים מפשע.⁴² גולש אחר הלן על כך שאיראן הופכת בהדרגה לבית חולים לפגועי נפש עבור עשרות מיליוני

אזרחים.⁴³ מספר גולשים הישוו את התופעה הקיצונית ל"גיהאד המיני" (ג'האד אל-ניכאח) שיוחס בעבר ללוחמי דאעש אשר כפו יחסי מין על נשים שנשבו על-ידם.⁴⁴

בתגובה לתמונות חללי המלחמה האיראנים, שהועלו על-ידי גולשות איראניות שהעידו על קשריהן המיוחדים עימם, העלו מספר גולשים את תמונותיהם של אזרחים ואזרחיות שנהרגו בעימותים עם כוחות הביטחון במהלך המהומות שפרצו ברחבי איראן בקיץ 2009. בין התמונות, הופצה גם זו של נדא סולטאן, הצעירה שנהרגה מאש כוחות הביטחון והפכה לאחד מסמלי תנועת המחאה הבולטים.⁴⁵ בכך ביטאו גולשים אלה את עמדתם לפיה גם קורבנות הדיכוי הפוליטי על-ידי המשטר האיראני ראויים להכרה כחללים.

התופעה עוררה עניין ציבורי כה רב עד שאפילו נציגות רשמיות של המשטר מצאו לנכון להתייחס אליה. ראשת ארגון בסיג' הנשים, מינו אצלאני, גינתה את התופעה בחריפות, אף כי טענה שמעולם לא נתקלה בה באופן אישי. בריאיון לסוכנות הידיעות אילנ"א תיארה אצלאני את הנשים המתארסות לחללים כהזויות, בלתי-רציונליות וסובלות מהפרעה נפשית המחייבת טיפול פסיכולוגי. היא הדגישה כי תרבות קידוש החללים וההקרבה היא עניין חיובי, אך טענה שאין קשר בין חללים לבין אירוסין וכי מדובר בתופעה שאינה ראויה או הגיונית.⁴⁶ חברת ועדת החברה של הפרלמנט האיראני (מג'לס), זהרא סאעי, תיארה את התופעה כמסוכנת וקראה לשלטונות להיאבק בה. היא ציינה כי אין זה הגיוני עבור אישה חיה להתארס לאדם מת וכי כבת למשפחה שכולה היא רואה בתופעה פגיעה בכבוד החללים. תרבות ההקרבה העצמית היא עניין מקודש המוגדר היטב במסגרת דת האסלאם והפצת רעיונות סוטים בנוגע לאירוסין עם חללים שמה את החללים ללעג, אמרה סאעי.⁴⁷

סערה ציבורית נוספת שנקשרה אף היא עם החללים האיראנים, פרצה לאחרונה בעקבות ציוץ של מוחסן רזאאי ששימש כמפקד משמרות המהפכה במלחמת איראן-עיראק, במלאת 32 שנים למתקפת "כרבלאא-4" שהתרחשה במהלך מלחמת איראן-עיראק. המתקפה, שאמורה הייתה להביא לכיבוש העיר בצרה, הסתיימה כעבור יום לחימה אחד בלבד בתבוסה קשה לאיראנים ובמותם של אלפי לוחמים איראנים. בציוץ שפרסם בטוויטר טען רזאאי כי המתקפה נועדה אך ורק לצרכי הונאת האויב. טענתו עוררה עליו ביקורת נוקבת מצד גולשים שראו בכך משום פגיעה בכבודם של הרוגי ופצועי המתקפה.⁴⁸

אף שנראה כי תופעת האירוסין של נשים איראניות לחללים מצומצמת ביותר, הרי שההדים לה זכתה ברשתות החברתיות מעידים על עוצמת הרגישות הציבורית ביחס לסוגיית חללי המלחמה הן מצד המשטר, המקיים פעילות נרחבת להנצחתם,⁴⁹ והן בקרב הציבור הרחב. רגישות זו לצד השפעת הרשתות החברתיות על השיח הציבורי מייצרות הזדמנות עבור המשטר לטפח את אתוס ההקרבה העצמית במאמץ לגייס את

הציבור סביב סמלים לאומיים משותפים ולעידוד תודעה קולקטיבית. יחד עם זאת, הרשתות מספקות קרקע נוחה לחשיפתן ולעידודן של תופעות קיצוניות שנראות כתוצר לוואי של אתוס זה, שלא זו בלבד שלא משרתות את המשטר, הן אף מנוצלות על-ידי מתנגדיו על מנת לתקוף אותו ולהעיד על קיצוניותו.

-
- ¹ ד"ר חיים קורן שימש בעבר כשגריר ישראל בדרום סודאן ובמצרים ומרצה כיום במרכז הבינתחומי בהרצליה.
- ² חיים קורן, "סודאן ונתיבותיה: בין הזירה הפנימית, שכנותיה באפריקה והטלטלה במזה"ת", *אפריקה*, כרך 2, גיליון 10, 23 לפברואר 2017.
- ³ Amgad Fareid Eltayeb, "[Understanding the Travail of Change in Sudan](#)", *Sudan Seen*, December 22, 2018. Last accessed 23 January 2019.
- ⁴ Haim Koren, "Sudan: Bashir Weathers the Storm", *Tel Aviv Notes*, Volume 12, Number 16, October 10, 2018.
- ⁵ [@kaka_khalifa](#), [@MohamedHnid](#), Twitter.com, December 23, 2018. Last accessed 23 January 2019; Twitter.com, December 23, 2018. Last accessed 23 January 2019.
- ⁶ [@Mohamed Satti](#), Twitter.com, December 25, 2018. Last accessed 23 January 2019.
- ⁷ [@wafaa_abdo](#), Twitter.com, January 19, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ⁸ [@RealRameyDawoud](#), Twitter.com, January 20, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ⁹ [@SudaneseCulture](#), Twitter.com, January 20, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ¹⁰ [@Winiomer](#), Twitter.com, January 20, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ¹¹ [@shay_n3na3](#), Twitter.com, January 19, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ¹² [@TawakkolKarman](#), Twitter.com, January 20, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ¹³ "[Sudan: Security Forces Killing, Detaining Protesters](#)", Human Rights Watch, January 7, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ¹⁴ [الشريفي السوداني](#), Facebook.com, December 20, 2018. Last accessed 23 January 2019.
- ¹⁵ Yousef Saba and Nafisa Eltahir, "[Sudan restricts social media access to counter protest movement](#)", *Reuters*, January 2, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ¹⁶ "[Sudan's Bashir to travel to Qatar amid protests](#)", *France 24*, January 21, 2019. Last accessed 23 January 2019.
- ¹⁷ "[Sudan's Bashir to visit Egypt as more protests planned](#)", *Al-Arabiya*, January 26, 2019. Last accessed 30 January 2019.
- ¹⁸ [@DAIhabbash](#), Twitter.com, 18 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ¹⁹ [@rawateb.pal](#), Facebook.com, 2 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ²⁰ [@DAIhabbash](#), Twitter.com, 7 January 2019; [@dr.mahmoudalhabbash](#), Facebook.com, 19 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ²¹ [@wael.seba](#), Facebook.com, 16 December 2018; [@Zayna Bezzabet](#), Youtube.com, 16 December 2018. Last accessed 20 January 2018.
- ²² [@wael.seba](#), Facebook.com, 18 January 2019.; [@Zayna Bezzabet](#), Youtube.com, 18 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ²³ [@jalayituh.amal](#), Facebook.com, 20 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ²⁴ [@mosa_abumarzook](#), Twitter.com, 8 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ²⁵ [@mattabat0](#), Facebook.com, 26 December 2018. Last accessed 20 January 2018.
- ²⁶ [@M.H.AIAila](#), Facebook.com, 28 December 2018. Last accessed 20 January 2018.
- ²⁷ [@DrHamami](#), Twitter.com, 31 December 2018. Last accessed 20 January 2018.
- ²⁸ [@M.H.AIAila](#), Facebook.com, 1 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ²⁹ [@100003988218486](#), Facebook.com, 6 January 2019. Last accessed 20 January 2018.
- ³⁰ [#مقاطع الرواتب جاسوس](#); [#محمود عباس فاقد للاهلية](#).

-
- [@100004559626345](#), Facebook.com, 11 January 2019. Last accessed 20 January 2018.³¹
- [@100004559626345](#), Facebook.com, 12 January 2019. Last accessed 20 January 2018.³²
- [@100004559626345](#), Facebook.com, 11 January 2019. Last accessed 20 January 2018.³³
- [@mattabat0](#), Facebook.com, 26 December 2018.; [@100003988218486](#), Facebook.com, 6 January, 2019.³⁴
Last accessed 20 January 2018.
- [@malefranji](#), Facebook.com, 7 January 2019. Last accessed 20 January 2018.³⁵
- [@beehnam](#), Twitter.com, 2 November 2018. Last accessed 3 January 2019.³⁶
- [@maraljanam](#), Twitter.com, 16 November 2018. Last accessed 3 January 2019.³⁷
- [@madar1348](#), Twitter.com, 21 December 2018. Last accessed 3 January 2019.³⁸
- [@Elesa_oland](#), Twitter.com, 24 December 2018. Last accessed 3 January 2019.³⁹
- [@Babak_in_Exile](#), Twitter.com, 27 December 2018. Last accessed 3 January 2019.⁴⁰
- [@mahdiayarian](#), Twitter.com, 16 November 2018. Last accessed 3 January 2019.⁴¹
- [@Toranj182](#), Twitter.com, 4 November 2018. Last accessed 3 January 2019.⁴²
- [@Alaki_Khosh](#), Twitter.com, 2 November 2018. Last accessed 3 January 2019.⁴³
- [@ebrahim_khani](#), Twitter.com, 21 December 2018. Last accessed 3 January 2019.⁴⁴
- [@gandomgoun](#), Twitter.com, 23 December 2018. Last accessed 3 January 2019.⁴⁵
- ⁴⁶ "הטוענות לאירוסין עם חללים הן הזויות, מדוכאות ופסיכוטיות", איל"א, 24 בדצמבר 2018.
- ⁴⁷ "חברת ועדת החברה [של המג'לס] מזהירה מפני אזעקת הסכנה הנשמעת", איס"א, 1 בינואר 2019.
- ⁴⁸ "[Operation Karbala-4 was not a military deception: General Soleimani](#)", *Tehran Times*, 31 December 2018.
- ⁴⁹ ראה בהקשר זה: רוז צימט, "אנדרטה מקוונת: הנצחת החללים האיראנים מהמערכה בסוריה", *ביהייב*, כרך 4, גיליון 6, יוני 2016.